

чоловіки переоцінюють домінантність своїх дружин, та вважають їх більш незалежними. Це може призводити до ігнорування чоловіками проблем своїх дружин, упевненості їх у здатності жінки своїми силами подолати труднощі, чого насправді немає.

3. Функціонально-рольова несумісність у сім'ях працівників ОВС.

Особливості функціонально-рольової сумісності у сім'ях працівників ОВС полягають у найменшій рольовій адекватності чоловіків – працівників ОВС: в їх надмірному прагненні щодо реалізації дружинами господарсько-побутової функції сім'ї, та зовнішньої привабливості. Готовність дружин вирішувати господарсько-побутові питання не узгоджується з очікуваннями їх чоловіків, і є значно меншою. Також чоловіки очікують від своїх дружин привабливого зовнішнього вигляду, що для їх дружин не являється важливим.

Виявлена невідповідність очікувань дружин і домагань чоловіків в соціальній сфері. Це проявляється в прагненні чоловіка бути спеціалістом своєї справи, однак дружини очікують від своїх чоловіків дещо меншої професійної активності. Що свідчити про досить високий ступінь конфліктності подружжя у вказаних сферах сімейного життя.

4. Незадоволеність членів сім'ї працівників ОВС власним функціонуванням у різних сферах життя.

Незадоволеність чоловіків проявляється в подружньому житті, у взаєминах з родичами, в професійній сфері. У дружин працівників ОВС проблеми виникають у подружньому житті та професійній сфері.

5. Неефективність стилів батьківського виховання у сім'ях працівників ОВС.

Аналіз результатів показав наявність таких неоптимальних відносин між працівниками ОВС та їх дружинами та у вихованні своїх дітей: культивування в сім'ях надмірного авторитету батьків, надмірні втручання батьків у світ дитини, виключення поза сімейного виховного впливу.

Батьки прагнуть бути авторитетами в сім'ї та демонструвати життєву компетентність своїм дітям, але вони недостатньо формують самостійність та ініціативність у своїх дітях через надмірне втручання в їх світ та прагнення обмежити вплив на них інших факторів, вирішувати всі питання за своїх дітей.

Наявність проблем у різних сферах подружнього життя обумовлює надмірні емоційні контакти працівників ОВС з власними дітьми, культивування в сім'ях надмірного авторитету батьків, надмірні втручання батьків у світ дитини, виключення поза сімейного виховного впливу.

Висновки: Виявлені численні кореляційні зв'язки між показниками стилів спілкування працівників ОВС та їх дружин, труднощів у різних

сферах життя, стилів батьківського виховання дозволяють стверджувати, що труднощі, які виникають у професійній сфері працівників ОВС та їх наслідки (негативні функціональні та емоційні стани, незадоволеність професійною діяльністю, зниження мотивації до виконання роботи) чинять негативний вплив на подружні відносини, що обумовлює дисгармонічність функціонування досліджених сімей.

Одержано 10.03.2016

УДК 159.9

Павло Валентинович МАКАРЕНКО,

*заступник декана з навчально-методичної роботи
факультету № 4 (кіберполіції)*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;*

Аліна Романівна КОЖУШКО,

*аспірант кафедри психології та педагогіки
факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності)
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СУБ'ЄКТИВНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СПІВРОБІТНИКІВ У СИСТЕМІ МВС

*Вивчено спрямованості особистості співробітників МВС в залежності
від різних видів спеціалізації. Складено узагальнений образ співробітника МВС,
який успішно виконує службові обов'язки.*

Вдосконалення процесу професійного становлення особистості співробітників органів внутрішніх справ МВС безпосередньо пов'язані з формуванням високих морально-етичних якостей, психологічною готовністю особистості до здійснення професійних функцій в умовах специфіки службової діяльності. Тому дана структура висуває серйозні вимоги до особистості працівника, його ціннісно-мотиваційних, емоційно-вольових, інтелектуальних та психологічних компонентів.

В науковій літературі дана проблема розглядалася такими дослідниками як В. О. Алексеєнко, В. Я. Кікоть, В. О. Кутузов, О. Н. Михайлов, В. І. Хальзов та інші. Аналізуючи вимоги до особистості вони говорили, що мова повинна йти про творчий склад розуму, глибину, логічність та гнучкість мислення, емоційно-вольову стійкість, наполегливість в подоланні труднощів, вміння володіти собою, постійному самовдосконаленні [1; 3].

Професіограми різних спеціалізацій так само вважаються традиційними і зустрічаються в багатьох роботах з юридичної психології (В. М. Васильєв (2003), Ю. В. Чуфаровський (2005), М. І. Єнікєєв (2005),

© Макаренко П. В.,
Кожушко А. Р., 2016

В. В. Романів (2000) та інші) [3, с. 125–128; 4, с. 167]. Однак представлені психологічні характеристики діяльності не включають докладного опису такого важливого компонента особистості, як ціннісно-мотиваційні характеристики, які лежать в основі детермінації професійної поведінки.

Існують професійно значимі особистісні властивості і соціально-психологічні особливості діяльності співробітників, які залежать від роду (виду) здійснюваної професійної діяльності і забезпечують ефективність службової діяльності в специфічних умовах.

Мета дослідження – вивчення спрямованості особистості співробітників МВС в залежності від різних видів спеціалізації (оперуповноважений, патрульний інспектор і слідчий).

Дослідження проводилося на базі Державної установи «Територіальне медичне об'єднання МВС України по Харківській області» м. Харкова. Загальна численність учасників дослідження склали 65 чоловік, з них 21 – оперуповноважений співробітник, 25 – патрульні інспектори, та 14 – слідчі. Вибірку склали працівники, які успішно виконують свої посадові обов'язки, зі стажем роботи від 1 до 10 років. Всіх учасників емпіричного дослідження було розділено на три групи згідно з їх спеціалізацією.

Для досягнення поставленої мети вивчення спрямованості особистості співробітників МВС в залежності від спеціалізації було розроблено анкетний опитувальник, спрямований на дослідження психологічних особливостей особистості, професійної мотивації та уявлення про образ успішного співробітника у відповідному виді професійної діяльності, про особливості спрямованості особистості співробітника МВС.

Вивчення професійно-особистісних якостей необхідно з точки зору формування спрямованості особистості співробітника поліції. Особливе місце в структурі спрямованості необхідно відвести особистісному змісту та уявленню особистості про світ, життя загалом і у професійній діяльності зокрема. Глибинними структурами людської свідомості є смислові структури. Дана сфера людини має властивість постійного змінюватися, визначати майбутню поведінку і прояви індивідуальності суб'єктів діяльності. Важливим є формування у співробітників особистісного суб'єктивного позитивного значення для них усієї служби, її видів та процесу. Діяльність і служба в МВС буде успішною в тому випадку, якщо вона буде значима для кожного особисто, якщо буде особистісно-привабливою і буде мати свій суб'єктивний сенс.

На вивчення системи суб'єктивних уявлень про професійну діяльність співробітника органів внутрішніх справ у залежності від різних видів професійної діяльності і було спрямоване наше дослідження.

Розглянувши проблему суб'єктивних уявлень про професійну діяльність співробітників у системі МВС, можна зробити наступні висновки.

Провідними мотивами діяльності оперативного працівника є боротьба зі злочинністю (54 %), почуття відповідальності (48 %), можливість самореалізації (46 %), прагнення приносити користь суспільству (45 %), кар'єрний ріст і стабільна робота (по 46 %).

В роботі патрульного інспектора на перший план виступають наступні мотиви діяльності: можливість приносити користь суспільству (72 %), соціальні гарантії і стабільність (67 %), стабільна робота (53 %), потреба в спілкуванні (52 %), боротьба зі злочинністю (48 %), можливість вдосконалити свої знання та вміння (48 %) та самореалізація (43 %).

У співробітників слідчої діяльності провідними мотивами є соціальні гарантії і стабільність (56 %), можливість самореалізації (56 %), вдосконалення своїх знань і навичок (52 %), боротьба зі злочинністю (49 %) та стабільність роботи (41 %).

Як видно з табл. 3, суттєвих відмінностей не мають ціннісні орієнтації та інтереси. На першому місці по всіх трьох груп знаходяться сімейні відносини. На другому у оперативного працівника – здоров'я, у патрульного інспектора – матеріальна забезпеченість, у слідчих – кар'єра. Третє місце належить службовій колективу – у оперативних працівників (можливо, це пов'язано з гендерною ознакою, оскільки дана група складається з чоловіків), у патрульного інспектора – друзі, у групі слідчих – здоров'я.

Залежність між типом темпераменту і видом спеціалізації не виявлено. Серед усіх трьох груп співробітників МВС виявлено приблизно рівний розподіл між усіма типами нервової діяльності (холериком, сангвініком, флегматиком і меланхоліки).

Таким чином, за результатами проведеного опитування можна уявити узагальнений образ співробітника МВС, який успішно виконує службові обов'язки.

Особливості емоційної сфери:

- емоційна стійкість;
- почуття відповідальності, боргу;
- задоволеність результатами своєї роботи;
- співчуття

Спрямованість особистості:

- мотиви і потреби: бути прикладом для інших, отримати визнання в роботі, почуття корисності (цінності) суспільству в боротьбі зі злочинністю, самореалізація, почуття обов'язку та інше;

В. В. Романів (2000) та інші) [3, с. 125–128; 4, с. 167]. Однак представлені психологічні характеристики діяльності не включають докладного опису такого важливого компонента особистості, як ціннісно-мотиваційні характеристики, які лежать в основі детермінації професійної поведінки.

Існують професійно значимі особистісні властивості і соціально-психологічні особливості діяльності співробітників, які залежать від роду (виду) здійснюваної професійної діяльності і забезпечують ефективність службової діяльності в специфічних умовах.

Мета дослідження – вивчення спрямованості особистості співробітників МВС в залежності від різних видів спеціалізації (оперуповноважений, патрульний інспектор і слідчий).

Дослідження проводилося на базі Державної установи «Територіальне медичне об'єднання МВС України по Харківській області» м. Харкова. Загальна численність учасників дослідження склали 65 чоловік, з них 21 – оперуповноважений співробітник, 25 – патрульні інспектори, та 14 – слідчі. Вибірку склали працівники, які успішно виконують свої посадові обов'язки, зі стажем роботи від 1 до 10 років. Всіх учасників емпіричного дослідження було розділено на три групи згідно з їх спеціалізацією.

Для досягнення поставленої мети вивчення спрямованості особистості співробітників МВС в залежності від спеціалізації було розроблено анкетний опитувальник, спрямований на дослідження психологічних особливостей особистості, професійної мотивації та уявлення про образ успішного співробітника у відповідному виді професійної діяльності, про особливості спрямованості особистості співробітника МВС.

Вивчення професійно-особистісних якостей необхідно з точки зору формування спрямованості особистості співробітника поліції. Особливе місце в структурі спрямованості необхідно відвести особистісному змісту та уявленням особистості про світ, життя загалом і у професійній діяльності зокрема. Глибинними структурами людської свідомості є смислові структури. Дана сфера людини має властивість постійного змінюватися, визначати майбутню поведінку і прояви індивідуальності суб'єктів діяльності. Важливим є формування у співробітників особистісного суб'єктивного позитивного значення для них усієї служби, її видів та процесу. Діяльність і служба в МВС буде успішною в тому випадку, якщо вона буде значима для кожного особисто, якщо буде особистісно-привабливою і буде мати свій суб'єктивний сенс.

На вивчення системи суб'єктивних уявлень про професійну діяльність співробітника органів внутрішніх справ у залежності від різних видів професійної діяльності і було спрямоване наше дослідження.

Розглянувши проблему суб'єктивних уявлень про професійну діяльність співробітників у системі МВС, можна зробити наступні висновки.

Провідними мотивами діяльності оперативного працівника є боротьба зі злочинністю (54 %), почуття відповідальності (48 %), можливість самореалізації (46 %), прагнення приносити користь суспільству (45 %), кар'єрний ріст і стабільна робота (по 46 %).

В роботі патрульного інспектора на перший план виступають наступні мотиви діяльності: можливість приносити користь суспільству (72 %), соціальні гарантії і стабільність (67 %), стабільна робота (53 %), потреба в спілкуванні (52 %), боротьба зі злочинністю (48 %), можливість вдосконалити свої знання та вміння (48 %) та самореалізація (43 %).

У співробітників слідчої діяльності провідними мотивами є соціальні гарантії і стабільність (56 %), можливість самореалізації (56 %), вдосконалення своїх знань і навичок (52 %), боротьба зі злочинністю (49 %) та стабільність роботи (41 %).

Як видно з табл. 3, суттєвих відмінностей не мають ціннісні орієнтації та інтереси. На першому місці по всім трьом групам знаходяться сімейні відносини. На другому у оперативного працівника – здоров'я, у патрульного інспектора – матеріальна забезпеченість, у слідчих – кар'єра. Третє місце належить службовій колективі – у оперативних працівників (можливо, це пов'язано з гендерною ознакою, оскільки дана група складається з чоловіків), у патрульного інспектора – друзі, у групі слідчих – здоров'я.

Залежність між типом темпераменту і видом спеціалізації не виявлено. Серед усіх трьох груп співробітників МВС виявлено приблизно рівний розподіл між усіма типами нервової діяльності (холериком, сангвініком, флегматиком і меланхоліки).

Таким чином, за результатами проведеного опитування можна уявити узагальнений образ співробітника МВС, який успішно виконує службові обов'язки.

Особливості емоційної сфери:

- емоційна стійкість;
- почуття відповідальності, боргу;
- задоволеність результатами своєї роботи;
- співчуття

Спрямованість особистості:

- мотиви і потреби: бути прикладом для інших, отримати визнання в роботі, почуття корисності (цінності) суспільству в боротьбі зі злочинністю, самореалізація, почуття обов'язку та інше;

- цілі: кар'єрне зростання, реалізація своїх потреб, отримання визнання, боротьба зі злочинністю, потреба в повазі та інше;
- ціннісні орієнтації: мати сім'ю, бути морально-етичним, любити і бути коханим, здоров'я рідних і близьких;
- захоплення: спорт, відпочинок з колективом, сім'єю, спілкування.

Риси характеру:

- відповідальність, чесність, сумлінність, цілеспрямованість, посидючість – в процесі виконання роботи;
- активна життєва позиція, почуття патріотизму, володіння морально-етичними якостями, чуйне, стримане, об'єктивне, шанобливе ставлення до інших людей

Діяльність співробітників МВС диктує високі вимоги до професійної підготовленості кожного працівника. Розвиваючи їх здібності, знання, уміння і навички формуються певні характерологічні якості, які ми змогли виявити в даному дослідженні. Отримані результати показали мотиви, інтереси, бажання і спонукання успішних співробітників органів внутрішніх справ МВС України.

Список використаних джерел:

1. Бодров В. А. Психология профессиональной деятельности / В. А. Бодров // Психология XXI века : учеб. для вузов / под ред. В. Н. Дружинина. – СПб. : Питер, 2003. – С. 801–845.
2. Гуревич К. М. Профессиональная, пригодность и основные свойства нервной системы / К. М. Гуревич. – М. : Наука, 1970. – 272 с.
3. Розов В. И. Основы психологии для правоохранителей : учеб. пособие / В. И. Розов. – Киев : КНТ, 2013. – 306 с.
4. Чуфаровский Ю. Ф. Психология оперативно-розыскной и следственной деятельности : учеб. пособие / Ю. Ф. Чуфаровский. – М. : Проспект ; Велби, 2006. – 208 с.

Одержано 10.03.2016

УДК 159.942:351.741

Тетяна Василівна МАТІЄНКО,

*професор кафедри психології та педагогіки факультету № 3
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Розглянуті деякі особливості професійного вигорання працівників правоохоронних органів, які повинні володіти самоконтролем, високим самовладанням, здатністю приймати оперативні рішення та керувати службовими операціями, поведінкою і емоціями.

© Матієнко Т. В., 2016

120

Професійна діяльність працівників правоохоронних органів не обходиться без стресів, тому багато психологічних і медичних досліджень пов'язані з проблемою емоційного вигорання, яке через очевидний зв'язок професії типу «людина-людина» часто називають професійним вигоранням, причому рівень емоційного вигорання у ситуації соціально-економічної та політичної нестабільності зростає. Даний процес вважається наслідком (результатом) несприятливого протікання тривалого стресу – дистресу, що починається з фази виснаження.

Ці протиріччя обумовили появу такого психічного явища, як синдром професійного вигорання. Порівняно недавно в іноземній, а потім і у вітчизняній літературі з'явилося поняття «емоційне вигорання», що віддавна розглядалося як аспект професійної деформації і визначалося як стан знемоги, виснаження з відчуттям власної марності. Згідно з сучасними уявленнями, під «психічним вигоранням» розуміють стан фізичного, емоційного і розумового виснаження. Основними концептуальними передумовами виникнення теорії емоційного вигорання стали праці Г. Сельє та його послідовників по вивченню загального адаптаційного синдрому (Р. Лазарус, Р. Розенман, І. Фрідман), а також праці, присвячені вивченню так званої «таврованої» депресії або «депресії виснаження» (П. Кільхольц, Р. Бек). Сучасні українські психологи Н. М. Булатевич, Т. В. Зайчикова, Л. М. Карамушка, К. О. Малишева, В. І. Сіткар, Л. І. Тищук свої роботи присвятили дослідженню проявів емоційного вигорання у представників різних професій. Однак теоретичний аналіз даних досліджень показав, що в психології донині практично не представлена проблема синдрому професійного вигорання працівників правоохоронних органів та його запобігання, хоча актуальність такого дослідження обумовлена його негативним впливом на психоемоційний стан як самого працівника правоохоронних органів, так і майбутніх працівників, враховуючи їх особливу чутливість до впливу оточуючого світу та потребу в психологічному захисті.

Так, згідно з П. І. Сидоровим: «синдром емоційного вигорання – це процес поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, що проявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичної втоми, особистої відстороненості та зниження задоволення від виконуваної роботи»; професійне вигорання можна розглядати як вид «особистої деформації під впливом професійних стресів» [1].

Про розвиток емоційного вигорання у особистості, свідчить зміна негативних станів: від втоми, яка з часом перетворюється на хронічну і

121